

Wijk Oppgård

Arkeologisk kompletterande utredning etapp 1 och 2
inför detaljplan Wijk Oppgård, Vik 1:68 m fl,
Hammarby socken, Upplands Väsby
kommun, Stockholms län.

Kjell Andersson

Wijk Oppgård

Arkeologisk kompletterande utredning etapp 1 och 2
inför detaljplan Wijk Oppgård, Vik 1:68 m fl,
Hammarby socken, Upplands Väsby
kommun, Stockholms län.

*Omslagsbild: Sökschaktning inom boplatslägets objekt 2 södra del.
Foto från öster. Foto: Arkeologistik.*

Innehåll

Sammanfattning	7
Bakgrund	8
Kulturmiljö	8
<i>Tidigare undersökningar</i>	8
Syfte och metod	9
Resultat	9
<i>Ettapp 1</i>	9
<i>Ettapp 2</i>	10
Arkiv	11
Referenser	11
Administrativa uppgifter	11
Bilaga 1. Objektbeskrivningar	12
Bilaga 2. Schaktplan och schaktbeskrivningar	13
Bilaga 3. Anläggningsbeskrivningar	15

Figurförteckning

Figur 1. Utredningsområdets läge markerat på Terrängkartan, skala 1:25 000.	6
Figur 2. Objekttabell.	6
Figur 3. Utredningsområdet, fornlämningar och objekt markerade på Fastighetskartan, skala 1:6 000.	7
Figur 4. Objekt 2 från söder.	9
Figur 5. Stensättningen RAÄ 224:2 sedd från söder.	9
Figur 6. Stenpackningen i Hammarby 224.	10

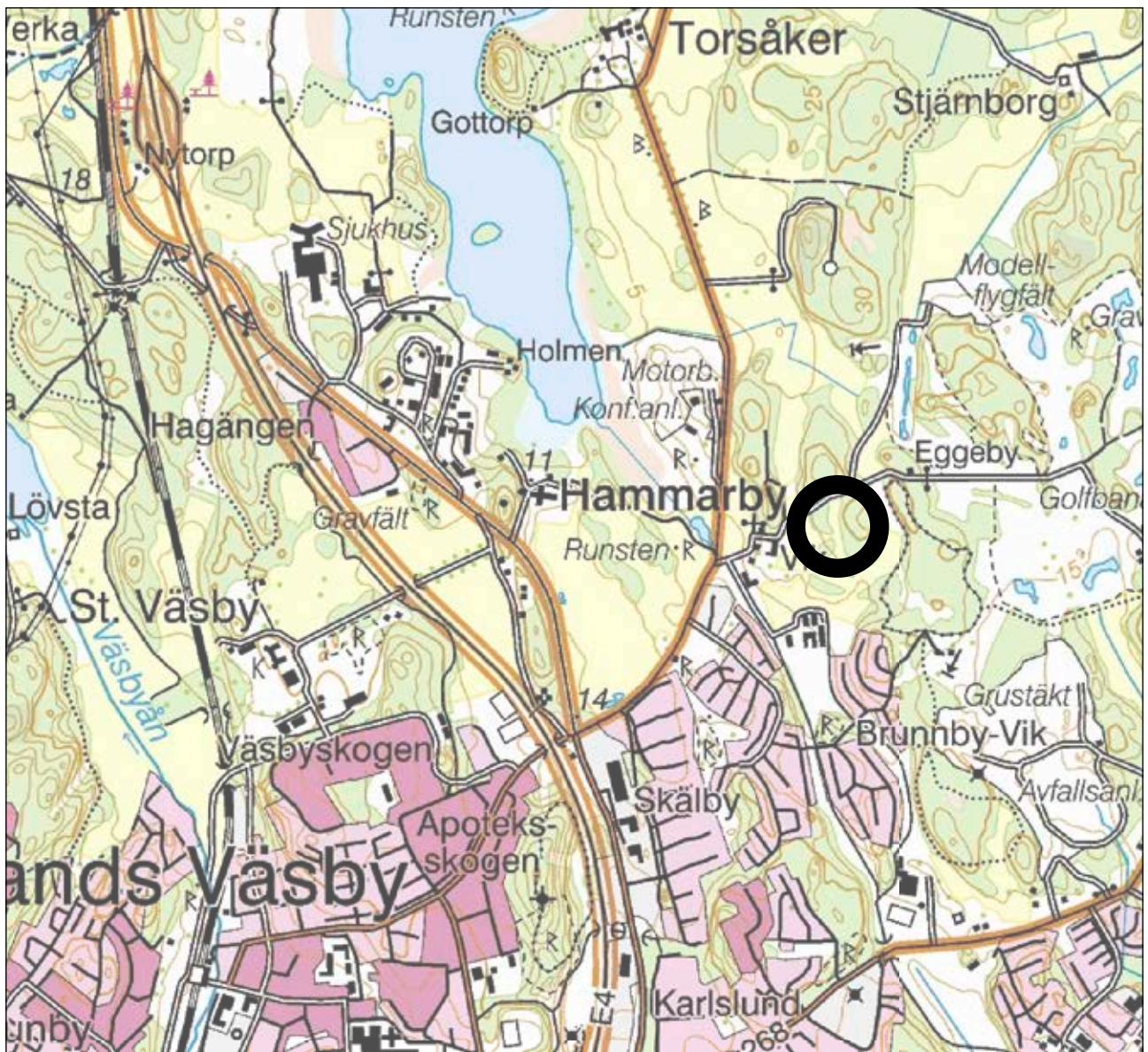

Fig 1. Utredningsområdets läge markerat på Terrängkartan, skala 1:25 000.

Obj.nr	Typ	Antikvarisk bedömning
Objekt 1	Färdväg	Övrig kulturhistorisk lämning
Objekt 3	Stensättning?	Bevakningsobjekt
Objekt 4	Boplats	Fornlämning
RAÄ 184:1	Stensträng	Fornlämning
RAÄ 224:1	Stensträng	Fornlämning
RAÄ 224:2	Stensättning	Fornlämning
RAÄ 224:3	Stensättning	Fornlämning
RAÄ 235:1	Hägnadssystem	Fornlämning
RAÄ 294:1	Gravfält	Fornlämning

Fig 2. Objekttabell.

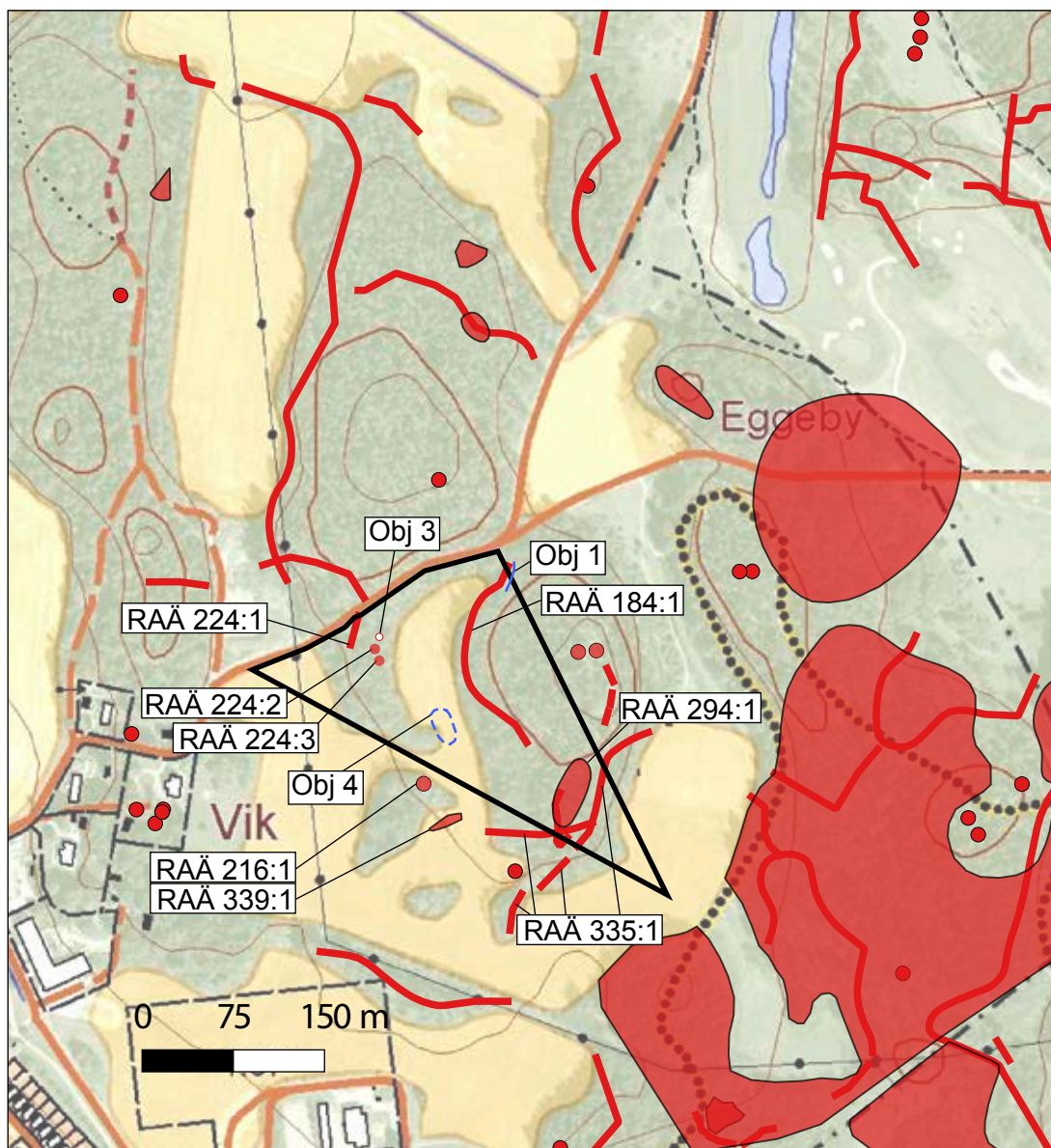

Fig 3. Utredningsområdet, fornlämningar och objekt markerade på Fastighetskartan, skala 1:6 000.

Sammanfattning

Arkeologistik AB har under våren 2016 genomfört en arkeologisk utredning av ett ca 3,5 hektar stort planområde vid Vik i Upplands Väsby kommun. Inom området fanns sedan tidigare ett gravfält, tre stensträngar och två osäkra stensättningar registrerade. Utredningen förmedlades av ett pågående detaljplanearbete. Uppdragsgivare var Upplands Väsby kommun.

Vid utredningen påträffades ett par härdar och ett kulturlager inom ett utpekad boplatsläge (objekt 2) i den före detta åkermarken inom utredningsområdets centrala del. Den ena av härdarna kan sannolikt knytas till en tidigare registrerad boplats (RAÅ Hammarby 339) strax söder det nu aktuella utredningsområdet. Härden

antyder att boplatsen har en vidare utbredning än vad som tidigare har varit känt. Den andra härden och kulturlagret (objekt 4) framkom ett drygt 60-tal meter norr om den kända boplatsen och indikerar en från denna åtskild fornlämning. Det är oklart om det rör sig om en med den tidigare boplatsen samtida aktivitetsyta eller en äldre eller yngre boplatsfas.

Vid utredningen provgrävdes även en av två tidigare registrerade osäkra stensättningar (RAÅ Hammarby 224:2-3) inom utredningsområdets norra del. Båda anläggningarna bedömdes okulärt som stensättningar, men för att säkerställa detta torvades en del av stensättningens Hammarby 224:3 centrum av och rensades

fram. Anläggningen bestod av en flerskiktad stenpackning som hade jämnats av med mindre stenar och jord. Båda anläggningarna bedöms som fornlämningar. I samband med utredningen noterades ytterligare en osäker stensättning strax norr om de två tidigare kända (objekt 3). Denna kom dock inte att provgrävas pga. tidsbrist.

Inom utredningsområdet i övrigt framkom endast en tidigare oregistrerad väglämning (objekt 1). Vägen utgörs av en enkel markväg som löper längs med den östra sidan av stensträngens RAÄ Hammarby 184:1 norra del. Vägen bedöms som en övrig kulturhistorisk lämning.

Bakgrund

Upplands Väsby kommun arbetar med en detaljplan för området Wijk Oppgård (tidigare benämnd Vik trädgårdsstad). En arkeologisk utredning genomfördes av SAU 2013, men planområdet har nu ändrats något och utökats med ca 3,5 hektar i den norra delen. Inom området finns flera fornlämningar registrerade sedan tidigare. Länsstyrelsen bedömde att det fanns risk för att ytterligare fornlämningar kunde finnas inom det utökade planområdet och beslutade därför att en arkeologisk utredning enligt 2 kap 11§ kulturmiljölagen (1988:950) skulle göras för att klargöra detta. Länsstyrelsen beslutade vidare att tilldela Arkeologistik AB att utföra utredningen (Lst 43112-35584-2016, beslutdatum 2016-02-02). Arkeologistik genomförde utredningen under ett par dagar i mars och april 2016. Uppdragsgivare var Upplands Väsby kommun.

Kulturmiljö

Utredningsområdet är ca 3,5 hektar stort och består delvis av tidigare åkermark med nivåer kring ca 20 meter över havet, men till större delen av skogsbevuxna höjdparter med nivåer upp till ca 30 meter. På höjdstreckningarna finns flera kända fornlämningar i form av ett gravfält (RAÄ Hammarby 294:1), stensträngar (Hammarby 184:1, 224:1 och 235:1) och två osäkra stensättningar (Hammarby 224:2-3). Det omgivande land-

skapet är rikt på fornlämningar, främst hörande från den äldre järnålderns odlingslandskap med stensträngssystem, fossila åkerytor och röjningsrösen. Till denna tid hör även boplatser, små gravfält med stensättningar och ensamliggande stensättningar på höjdryggarna. I området finns dock också enstaka rösen i krönlägen, gravfält från den yngre järnåldern, runstenar och övergivna bytomter som visar på ett landskapsutnyttjande med stort tidsdjup.

Tidigare undersökningar

I samband med att en ny huvudvattenledning skulle dras mellan Upplands Väsby och Vallentuna utförde UV mitt en arkeologisk utredning som delvis berörde det nu aktuella utredningsområdets norra del. Det var då som stensträngen och stensättningarna RAÄ Hammarby 224:1-3 påträffades och registrerades som fornlämningar. Stensättningarna kom dock att omregistreras som två fornlämningsliknande lämningar i samband med en granskning 1996 (se skannat registerblad i FMIS). I samband med utredningen noterades också en till synes röjd yta sydöst om stensträngen som bedömdes som en odlingsyta eller ett boplatssläge. Ett mycket lämpligt boplatssläge pekades också ut i åkermarken öster om stensträngen (Persson & Seving 1991a). Senare kom boplatslägena att provundersökas med maskin varvid sju schakt grävdes på höjdryggen i anslutning till stensträngen och sex schakt i åkermarken öster om stensträngen. Inga boplatslämningar påträffades. I ett av schakten på höjdryggen framkom istället en mindre stensträng och en stenpackning. Ytterligare en stenpackning påträffades i ett annat schakt. Stenpackningarna tolkades som gravar (Persson & Seving 1991b). De flesta av schakten är ännu idag synliga som rektangulära försänkningar i markytan.

År 2013 genomförde SAU en arkeologisk utredning av detaljplaneområdets ursprungliga utbredning, då benämnt som Vik trädgårdsstad. Vid utredningen framkom bl.a. två tidigare okända fornlämningar i form av boplatslämningar i åkermarken strax söder om det nu aktuella utredningsområdet (objekt 3/Hammarby 339 och objekt 4/Hammarby 340). Inom objekt 3 framkom fyra härdar och kulturlager och inom objekt 4 två härdar. Boplatslämningarna bedömdes kunna utgöra delar av en större boplatsterrass strax utanför (norr om) utredningsområdet (Svensson-Hennius & Eklund 2013:21f).

Syfte och metod

Syftet med utredningen var att fastställa om det fanns ytterligare fornlämningar inom utredningsområdet samt ifall de osäkra stensättningarna RAÄ Hammarby 224:2 och 224:3 utgjorde fornlämning.

Inledningsvis genomfördes en arkiv- och kartstudie över utredningsområdet. Vid arkivstudierna har handlingar och rapporter eftersökts i Antikvarisk-topografiska arkivet (ATA), i Riksantikvarieämbetets öppna arkiv Samla och i Vitterhetsakademiens biblioteks huvudkatalog Vitalis. Historiska museets fynddatabas kontrollerades för uppgifter om fynd från området. Vid kartstudien har Lantmäteriets olika digitala kartarkiv samt topografiska och geologiska kartor granskats. Syftet var att klargöra hur utredningsområdet hade nyttjats under modern tid samt att eftersöka lägen som kunde ha nyttjats som boplatser eller aktivitetsytor under förhistorisk- och tidigmodern tid.

Efter arkiv- och kartstudierna genomfördes en fältinventering av utredningsområdet för klargöra om tidigare oregistrerade fornlämningar eller andra kulturhistoriska lämningar fanns inom området. Tidigare registrerade lämningar kontrollerades och beskrivningar och lägen justerades där det var nödvändigt. Objekten mättes in med RTK-gps och beskrevs i text. Valda objekt fotograferades. Vid utredningens etapp 2 grävdes dels sökschakt med maskin inom ett utpekad boplatzläge (objekt 2), dels genomfördes en provundersökning med handredskap (skärslev och fyllhacka) av RAÄ Hammarby 224:3. Schakt, provgropar och påträffade anläggningar mättes in med RTK-gps och beskrevs i text. Anläggningar och valda schakt fotograferades. Alla schakt återfylldes efter avslutad undersökning.

Resultat

Etapp 1

Resultatet av arkivstudierna har kortfatta sammanställts under rubriken Kulturmiljö ovan. Vid den efterföljande inventeringen framkom endast två objekt, en väglämning (objekt 1) och ett lämpligt boplatzläge vilket i stort omfattade hela den centralt inom utredningsområdet belägna åkermarken - objekt 2 (fig 4). Väglämningen utgörs av en enkel röjd markväg vilken har anlagts längs med den östra sidan av stensträngens Hammarby 184:1

Fig 4. Objekt 2 från söder, foto Arkeologistik.

norra del. Røjningssten har ställvis påförts stensträngen. Vägen bedöms som en övrig kulturhistorisk lämning.

Vid besiktning av de tidigare registrerade stensättningsliknande lämningarna Hammarby 224:2 och 224:3 visade de sig dels vara felmarkerade i FMIS, dels bedömdes dessa okulärt återigen som stensättningar och därmed som fornlämningar (fig 6). Då lämningarnas status hade bedömts så olika över tid bestämdes dock att en av lämningarna delvis skulle torvas av i samband med utredningens etapp 2 för att säkerställa

Fig 5. Stensättningen RAÄ 224:2 sedd från söder, foto Arkeologistik.

lämningarnas status. Vid besiktningen iakttofs ytterligare en osäker stensättning strax norr om de tidigare kända (objekt 3).

Etapp 2

Vid utredningens etapp 2 grävdes dels sökschakt med maskin inom det utpekade boplatsläget (objekt 2) inom utredningsområdets centrala del, dels avtorvades och rensades den stensättningsliknande lämningens Hammarbys 224:3 centrala del fram.

Totalt grävdes 16 sökschakt i den forna åkermarken. Några av schakten kom dock av misstag att grävas utanför det angivna utredningsområdet södra gräns då denna var svår att uppfatta i fält. Schakten var 4 -12 meter långa, 1,5 – 2,5 meter breda och 0,2 – 0,5 meter djupa. Den totala schaktytan uppgick till ca 185 m². Fyllningen i schakten utgjordes i allmänhet av ett ca 0,25 – 0,3 meter tjockt ploglager/odlingslager av brun till gråbrun lera med inslag av tegelfragment, enstaka järnföremål (hästkosöm, järntråd) och i ett schakt keramik (flintgods med heltäckande vit glasyr). Under odlingslagret vidtog med några undantag ”steril” ljusbrun lera, ställvis med inslag av stenar. I schakten inom objektets norra del (S13-S16) hade den underliggande leran istället en blåaktig ton.

Lämningar i form av härदार och kulturlager framkom i tre av schakten. I schakt S5, som av misstag grävdes utanför utredningsområdet, framkom en härd (A1). Härden var ca 1,2 x 1 meter stor, men blev endast grovt framrensad. Den andra härden (A2) framkom i schakt S8 drygt 60 längre norr ut. Härden var ca 1,2 meter i diameter och blev även den endast grovt framrensad. Kulturlagret A3, som påträffades i ett schakt ytterligare ca 20 meter längre åt norr (S10), framkom under ploglagret och förekom över hela schaktets längd. Lagret utgjordes av grå svagt sotig lera med kolstänk, bränd lera och små fragment skörbrända stenar synliga i ytan. I schaktets östra del grävdes lagret igenom med maskin och visades där vara ca 0,1 – 0,15 meter tjockt. Lagret är utifrån beskrivningen att döma av samma karaktär som de kulturlager som påträffades inom boplaten RAÄ Hammarby 339 i samband med utredningen 2013 (Svensson-Hennius & Eklund 2013:21).

De påträffade lämningarna bedöms som fornlämningar. Härden A1 utgör sannolikt en del av boplaten

RAÄ Hammarby 339. Hur härden A2 och kulturlagret ska tolkas är mer osäkert. Dessa kan möjligen också utgöra en del av den tidigare kända boplaten, men flera tomma schakt mellan dessa lämningar talar emot detta. Möjligen rör det sig istället om en samtida aktivitetsyta eller en yngre eller äldre boplatshärad. Lämningarna har inte avgränsats inom ramen för utredningen.

Fig 6. Stensättningen i Hammarby 224., foto Arkeologistik.

Vid provundersökningen av den stensättningsliknande lämningen RAÄ Hammarby 224:3 torvades en ca 1,6 x 1,4 meter stor yta på lämningens centrala del av och rensades. Anläggningen visades bestå av en flerskiktad stensättning av 0,25 - 0,55 meter stora stenar vilken hade jämnats av med mindre stenar (0,05 – 0,1 meter stora) och jord (fig 6). Lämningen bedöms som en stensättning och därmed en fornlämning. Även Hammarby 224:2 bedöms som en stensättning och fornlämning, medan fornlämningsstatusen för den nypåträffade osäkra stensättningen (objekt 3) norr om de tidigare registrerade stensättningarna är oklar då den pga. tidsbrist inte kunde provundersökas. Vid en sökschaktning som genomfördes i samband med en utredning 1990-91 påträffades två stensättningar som också bedömdes som gravar strax nordväst om de registrerade lämningarna (Persson & Seving 1991b). Uppgiften antyder att ytterligare gravar kan finnas i området och det egentligen rör sig om ett gravfält på platsen.

Arkiv

Antikvarisktopografiska arkivet (ATA), Riksantikvarieämbetet

Fornminnesregistret (FMIS), Riksantikvarieämbetet

Resultat

Persson, B. & Seving, B. 1991a. *Arkeologisk utredning, etapp 1. Uppland, Hammarby socken, huvudvattenledning mellan Upplands-Väsby och Vallentuna, del 1.* Arkivrapport, ATA 6296/90.

Persson, B. & Seving, B. 1991b. *Arkeologisk utredning, etapp 2. Uppland, Hammarby socken, huvudvattenledning mellan Upplands-Väsby och Vallentuna, del 1.* Arkivrapport, ATA 2551/91.

Svensson-Hennius, J. & Eklund, S. 2013. *Vik trädgårdsstad.* Utredning etapp 1 & 2, Hammarby 177:1, 216:1, 235.1, 147:1, 147:2, 210:1, 156:1, 156:2. Vik 1:67, Vik 1:68 m fl, Hammarby socken, Upplands Väsby kommun, Uppland. SAU rapport 2013:15.

Administrativa uppgifter

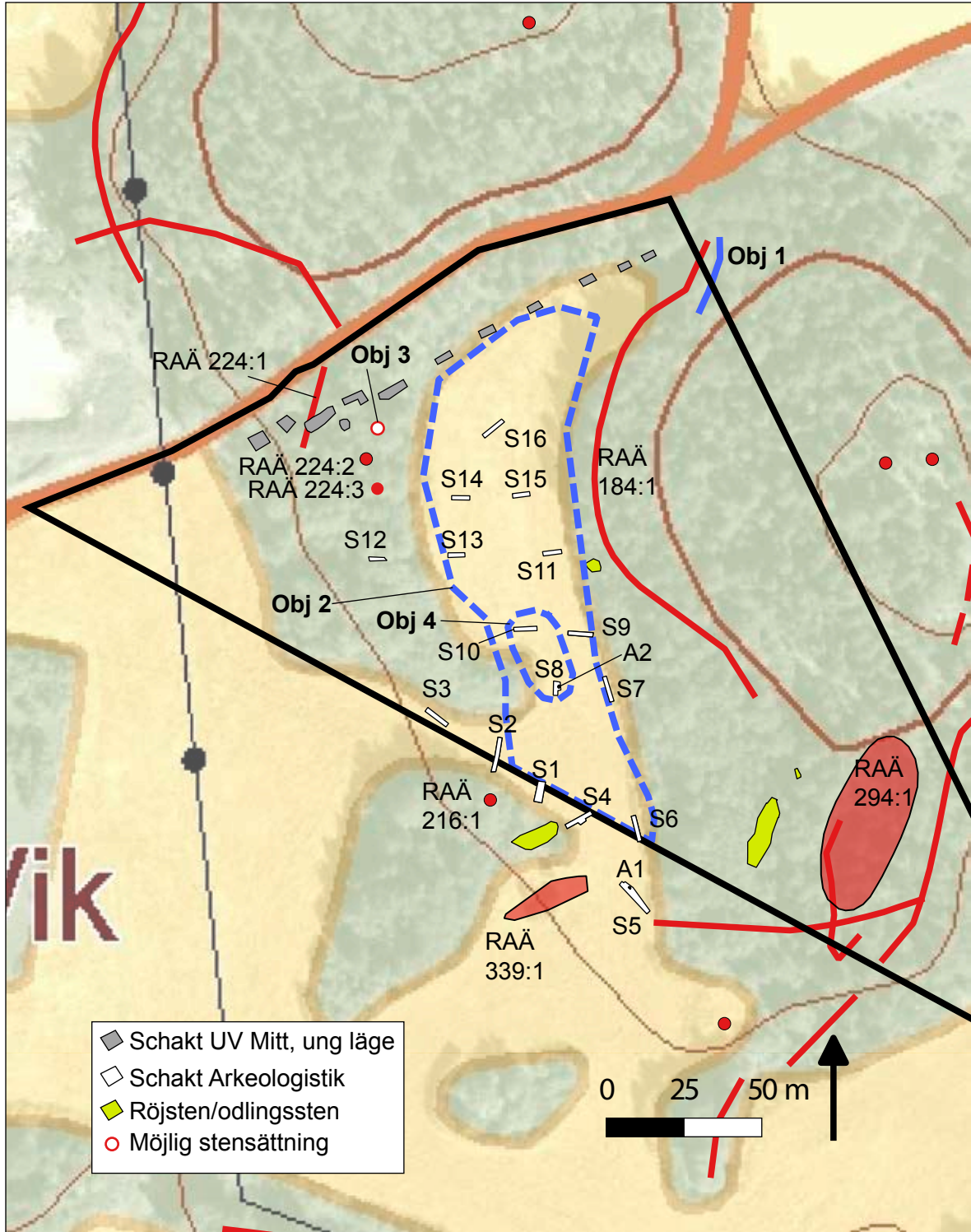
Länsstyrelsens beslut, dnr	43112-35584-2015
Beslutsdatum	2016-02-02
Arkeologistik, projektnr	AL 2016.2
Uppdragsgivare	Upplands Väsby kommun
Landskap	Uppland
Kommun	Upplands Väsby
Socken	Hammarby
Fastighet	Vik 1:68 m fl
Fornlämning	-
Typ av undersökning	Arkeologisk utredning etapp 1 och 2
Läge	Ekonomiska kartan 11I 0e NV (RT90)
Koordinatsystem	Sweref 99 TM
Omfattning	Inventerad yta: ca 3,5 ha, provgrävd yta ca 185 m ²
Fältarbete	18 mars (etapp 1) respektive 6 april (etapp 2) 2016
Personal	Kjell Andersson (projektledare), Göran Wertwein
Underkonsulter	J-E Johanssons Åkeri Rö
Arkivmaterial	Utöver denna rapport föreligger inget arkivmaterial
Fynd	Inga fynd tillvaratogs

Bilaga 1. Objektbeskrivningar.

Objekt/ RAÄ-nr	Typ	Beskrivning	Antikvarisk bedömning
Objekt 1	Färdväg	Markväg, ca 20 m l (N-S, NNÖ-SSV) och 2,5-3 m br. Övertorvad. Längs vägens V sida och S ände är rójsten, i väster ställvis upplagd mot/på stensträngen Hammarby 184:1	Övrig kulturhistorisk lämning
Objekt 2	Boplatsläge	Provundersökt (se objekt 4)	Ej kulturhistorisk lämning
Objekt 3	Stensättning?	Stensättning?, rund, ca 3,5 m i diam och 0,3 m h med ett ca 1,3x1,1x0,7 m st block i S kanten. Övertorvad med delvis påförd odlingssten och beväxt med en björk.	Bevakningsobjekt
Objekt 4	Boplats	Boplats med oklar utsträckning, dock minst 25 x 5 - 15 m (NNV-SSÖ), bestående av en härd och ett kulturlager med kolstänk, br. lera och skörbränd sten. Framkom vid sökschaktning i samband med arkeologisk utredning 2016.	Fornlämning
Hammarby 184:1	Stensträng	Stensträng, ca 210 m l (N-S) enskiktad, intill 1,2 m br och 0,1-0,3 m h, av 0,3-0,7 m st stenar samt vissa större block (FMIS).	Fornlämning
Hammarby 224:1	Stensträng	Stensträng, totalt ca 100 m l (SV-NÖ). Enskiktad, bestående av 0,4-0,7 m st stenar. Delvis övertorvad (FMIS).	Fornlämning
Hammarby 224:2	Stensättning	Stensättning, rund, ca 7 m i diam och 0,5 m h. I V kanten är en kantkedja av 0,5-1,2 m st stenar. Övertorvad och beväxt med flera unga aspar.	Fornlämning
Hammarby 224:3	Stensättning	Stensättning, rund, ca 4 m i diam och 0,4 m h. Övertorvad och beväxt med en tall i NV kanten och aspsly i N.	Fornlämning
Hammarby 235:1	Hägnadssystem	Stensträng, ca 150 m l (i båge fr. NÖ - V), 0,4 m br och 0,3 m h, enskiktad och enradig, av 0,2-0,5 m st stenar. Stensträngens norra slut är otydligt, antingen ansluter den till en bergvägg eller som troligare är ut i åkern. Stensträngen slutar i den södra delen i odlingssten och löper antagligen i en impedimentstunga. Tillägg: Ö delen av stensträngen böjer åt Ö och löper i en gammal parcellgräns, där den är inlagrad och otydlig.	Fornlämning
Hammarby 294:1	Gravfält	Gravfält, 55 x 20 m (NÖ-SV), bestående av 10 fornlämningar. Dessa utgörs av runda stensättningar (FMIS).	Fornlämning

Bilaga 2. Schaktplan och schaktbeskrivningar.

Schakt- nr	Storlek (m)	Djup (m)	Beskrivning
S1	6 x 2 - 2,5	0,3	Fyllning av gråbrun lera. Botten av ljusbrun lera. Inga fynd.
S2	10 x 1,5	0,2 - 0,3	Fyllning av gråbrun lera med enstaka tegelfragment. Botten av något stenig lera.
S3	8 x 1,5	0,25	Fyllning av gråbrun lera. Botten av något stenig lera. Inga fynd.
S4	8,5 x 1,5 - 2	0,3 - 0,35	Fyllning av gråbrun lera, ca 0,25 meter. Under detta i schaktets västra del fanns ett tunt gråsvart lager med enstaka tegel, en hästkosöm och kolstänk. Botten av brun lera.
S5	12 x 1,5 - 2	0,25 - 0,3	Fyllning av brun lera med inslag av tegel och flintgods (ett fragment) med heltäckande vit glasyr. Botten av ljusbrun lera. I schaktets centrala del farmkom en hård (A1) . I schaktets SÖ kant framkom en äldre schaktkant, troligen ett sökschakt från en tidigare arkeologisk utredning (Svensson-Hennius & Eklund 2013).
S6	8 x 1,5	0,25	Fyllning av gråbrun lera. Botten av något stenig ljusbrun lera. Inga fynd.
S7	8 x 1,5	0,3	Fyllning av mörkbrun lera. Botten av flammig ljusbrun lera. Inga fynd.
S8	4 x 1,5 - 2	0,3	Fyllning av gråbrun lera med enstaka tegel. Botten av ljusbrun lera. I schaktet fram kom en hård (A2) .
S9	8 x 1,5	0,3	Fyllning av gråbrun lera med enstaka tegelfragment. Botten av ljusbrun lera.
S10	7 x 1,5	0,2 - 0,5	Fyllning av brun lera med enstaka tegel, ca 0,3 m. Därunder ett kulturlager av grå, svagt sotig, lera med kolstänk, bränd lera och små fragment av skärvig och skörbränd sten samt ett järnfragment. Kulturlagret grävdes igenom i schaktets östra del och visades vara 0,1 - 0,15 meter tjockt. Botten utgjordes av ljusbrun lera.
S11	6 x 1,5	0,3 - 0,5	Fyllning av gråbrun lera med enstaka tegelfragment. Botten av ljusbrun lera.
S12	5 x 1,5	0,4	Fyllning av brun lera. Botten av ljusbrun lera. Inga fynd.
S13	6 x 1,5	0,4	Fyllning av brun lera med enstaka bränd lera och kolstänk mot botten. Botten av blåaktig grå lera.
S14	6 x 1,5	0,4	Fyllning av brun lera med enstaka tegel och järntråd. Botten av blåaktig lera.
S15	6 x 1,5	0,4	Fyllning av brun lera med enstaka tegelfragment. Botten av blåaktig lera.
S16	8 x 1,5	0,4	Fyllning av brun lera med enstaka tegelfragment. Botten av blåaktig lera.

skala 1:2000

Bilaga 3. Anläggningsbeskrivningar.

Anl.nr	Schakt	Typ	Beskrivning
A1	S5	Härd	Härd, ca 1,2 x 1 m (NV-SÖ) stor med sotig yta och rikligt med 0,1 - 0,2 m stora skärviga och skörbrända stenar. Härdens södra kant skadades vid schaktningen. Endast grovt framrensad.
A2	S8	Härd	Härd, ca 1,2 m i diameter, med sotig yta och rikligt med 0,05 - 0,1 m stora skärviga och skörbrända stenar. Endast grovt framrensad.
A3	S10	Lager	Kulturlager av grå, svagt sotig, lera med kolstänk, bränd lera och små fragment skörbrända stenar. I lagrets yta påträffades också ett järnfragment (ej tillvarataget). Lagret framkom i schakt S10 under ett ca 0,3 m tjockt odlingslager av brun lera med inslag av tegel och förekom över hela schaktets längd (ca 7 x 1,5 m). I schaktets östra del grävdes lagret igenom med maskin. Lagret var i denna del ca 0,1 - 0,15 m tjockt. Under kulturlagret vidtog ljusbrun lera.